

SZEMLE

Az erdő regénye

Bori Imre

Leonid Leonov: Orosz erdő,
Új Magyar Könyvkiadó, Buda-
pest, 1955

Immár négy éve, hogy Leonid Leonov regénye megjelent, és most magyar nyelven is olvashatjuk ennek a kiváló szovjet írónak ezt az alkotását. Leonov nem tartozik az olcsó népszerűséget hajhászó írók közé. A szovjet kritika és általában a szovjet irodalmi közvélemény egészen az utóbbi időkig, úgy látszik, nem adta meg neki azt az elismerést, amely megilleti. Ennek gyökereit pedig Dosztojevszkijben kell keresnünk. Leonov nem egyszer nyíltan nagy mestere mellett vallott olyan időkben is, amikor Dosztojevszkijt a hivatalos irodalompolitika az irodalom vulgáris felfogásával háttérbe szorította. Leonov a maga módján hű maradt a lélektani regény e nagy egyéniségéhez, akkor is, amikor a szovjet irodalomban a lélekábrázolást felváltotta az események és a hősök tendenciózus és felszínes leírásának divata, amikor nem a jövőnek készültek az irodalmi művek, nem is a kortársaknak, hanem a tűnékeny napoknak. Már 1928-ban a Tolvaj című méltán feltűnést keltett regényében így szól egyik hőse a szerzőre valló írói törekvésekről: „Engem a meztelen ember érdekel, mélyentisztelt ura!...” „Egy darab igazi életet szeretnék kitépni...” Nem tesz engedményeket sem a kritika, tehát a hivatalos irodalompolitika, sem a nagyközönség fe-

lé. A maga útján jár és a maga módján tartozik bele a szocialista realizmus kereteibe. És éppen ez a különleges helyzete biztosít neki mindig közönséget. Egyfelől bepillantást enged a szovjet irodalom valódi problémáiba, másfelől műveiből, mert a lélektan felé vonzódik, érdekes módon kibontakozik a szovjet társadalom mai élete.

Ami ezenkívül még sajátosan egyénivé teszi a szovjet irodalomban, az a személyes álláspontja, amely ott van, ott lappang műveiben és időnként hévvel csap ki onnan. Mondanivalója, témája, egész regénye, ellentétben a szovjet regények hivatalos „pártosságával” elsősorban nem politikai, hanem a legszemélyesebb emberi ügye is. Ez különösen az Orosz erdő című regényében érezhető. A regény egyik főhőse és egyben az író kedves eszméinek tolmácsa, Vihrov professzor, az egyetemi év megnyitáskor tartott beszédében 1941 őszén így beszél az összegyűlt hallgatósághoz: „Tudom, felelősségteljes feladatra vállalkozom, amikor a háborús mennydörgés közepette olyan részletkérdésről... még ha fontos részletkérdésről is, kívánok önökkel elbeszélgetni, amilyen az orosz erdő. Legkedvesebb, halaszthatatlan ügyeink is háttérbe szorulnak a vesztély előtt, mely a szovjet népet és léte minden forrását fenyegeti, az erdőt is a többi között... de nem azért gyűltek itt össze, hogy a hadisebészetről vagy a közelharc taktikájáról hallgassanak előadást, hanem azért, hogy pár szóval ismertessem a

fa szerepét az orosz életben, a jó hazafi kötelességeit népgazdaságunknak e legelhanyagoltabb ágazatában, amely idáig sohasem részesült a kellő megbecsülésben... „Azután ódai magaslatra emelkedik, s a téma szeretete nemcsak a hőst viszi tovább, mind emelkedettebb, érzelmileg fűtött gondolatok felé, hanem az író is. Itt már az író személyes, sőt lírai vallomását olvashatjuk: „Nem maradhatunk közönyösek az erdő sorsa iránt: népünk az idők végezetéig fogja lakni ezt a megszentelt földet. Szükségei növekednek, egyre több faanyagra, papirosra s bonyolultabb fakémiai termékekre lesz igénye, amíg a kommunizmus tökéletes technikája meg nem tanít rá, hogy mindentől mindent elő tudjunk állítani... tudnunk kell, mivel tartozunk ennek a védtelen, zöld, élő szervezetnek, amely nem rejtőzik földalatti fedezékekbe, kilométeres védőtakaró alá, mint a holt kőszén vagy kőolaj – s amelynek még tuskéje sincs, hogy védekezzék...”

Mondanunk sem kell: a regény központjában, a tengelyében vagyunk. Innen indul ki a cselekmény hátralévő része és ebbe torkollik bele minden előzmény. Az előzmények pedig a következők: Vihrov professzor a Jenga vidékéről való, ahol hatalmas és végeláthatatlan erdőségek húzódnak. Innen hozta magával a szegénysorsú fiú az erdő szeretetét, ezért lett erdész mérnök, ezért harcol már több mint húsz éve az erdőért, a tervszerűtlen, vak pusztítás ellen. Most egyedül él nővérével. Az egykori jengavidéki földesúr fogadott leányát valamikor ide hozta fel az erdő mélyéből feleségnek és az innen szökött vissza kislányukkal együtt, mert nem szerette Vihrovot. Vihrov élete azután a magános tudományos munkáé, az egyetemé és ellenfeleié, akik siserahadként belőle élősködnek, támadják állandóan és kapaszkodnak mind feljebb a bürokrácia lépcsőin. Húsz év mérkőzése áll az ellenfelek mögött. A valamikori barátok ellenségül állnak egymással szemben. Már régen nem tudományos vitát folytatnak, hanem politikai küzdelmet. Vihrov az előrelátóbb, a haladóbb szellemű, az igazság az ő oldalán áll. Ellenségei Gracianszkij köré tömörülnek, aki valamikor a cári rendőrség besúgója volt, most pedig a szovjet társadalom előkelő és megbecsült tagja, mert ügyesen mindig azokkal halad, akik befolyásosak, akiktől előmenetele függ. Nem alkotó ember. Abból él, hogy volt barátját, Vihrovot

támadja annak minden egyes új alkotása kapcsán. Vihrov fentebb említett beszédében is kedves eszméit védi ellenségeivel szemben. A karzaton, a hallgatóság között ott ül lánya is, aki most iratkozott be a moszkvai egyetemre.

Lánya, Polja Moszkvába érkezésével indul meg a regény cselekménye. A Jenga vidékéről érkezett, s a sors furcsa véletlene már a villamosnál apja fogadott fiához sodorja, majd abba a házba, ahol apja legnagyobb ellensége: Gracianszkij él. A lány, jó komszomolista, apja harcában ellenségei oldalán áll, őt is megtévesztik azok a szépenhangzó jelszavak, hogy Vihrov az erdőt az ötéves terv megvalósítása ellen védi, tehát lényegében antiszocialista álláspontot véd. De szinte a lánnnyal együtt a front is Moszkva alá ér. És ezzel következik be a döntő fordulat a regény cselekményében és valamennyi hős életében. A frontokon a szovjet hadsereg megállítja a németeket, majd ellentámadásba megy át, a győzelem szelét érezni már, s Vihrov is megnyeri harcát. Leginkább azzal, hogy abban a másik küzdelemben, amely Polja megnyeréséért folyik, s amelyet az író szemmel láthatóan izgalommal kísér, győztesen kerül ki. Ki mellé áll a fiataltság, kinek ad igazat? Vihrovnak vagy Gracianszkijnek? A nyílt, bátor, őszinte, becsületes fiatalok megérik Vihrovban az igaz embert, és melléje állnak. Gracianszkij végül is elveszti a játszmát. Leleplezik. Fény derül fiatalkori bűneire, hosszúéves alakaskodó s végső fokon társadalomellenes munkájára, és nem marad számára más, mint az öngyilkosság. Polja a frontra megy, fontos küldetésben áttöri a frontot, szülőfalujába kerül, majd sikeresen vissza is tér, s végül találkozik szerelmével. Ekkorra már szülőföldjük is felszabadul és ott találkoznak Vihrovval, akit a szovjetállam inspekcióba küld a felszabadított vidékekre. A regény tehát majdnem idillé válik a végén, de Vihrov sorsa még sincs megoldva.

Így vált Leonov regénye optimistá tragédiává. Tulajdonképpen két ember életútját bonyolítja; Vihrovét és Gracianszkijét, a karrieristáét. Vihrov az eszmék hőse lévén, a meg nem értés tragédiáját éli át, hogy végül is eszméi ifjú szívekben éljenek tovább, Gracianszkij pedig, a fényes karriert befutott osztályáruló végű is, a fényes pálya végeként a folyó jege alatt végzi életét.

Vihrov az író hőse ebben a regényében, de a szovjet társadalomé – leg-

alább is Leonov ábrázolásában – Gracianszkij, ez az értelmiségi és magasabb szinten élő Osztap Bender, minden ilyen típus őse. Parazita, élősködő, aki úgy tapad az alkotó és tehetséges Vihrovhoz, szívja a véréét piócaként. Húsz évig csinálta ezt, de a tanulság: végül is az igazságnak kell győznie. Polja apjához pártolása szépen példázza ezt az egyéni élet síkján is.

Érdekes megfigyelni, mennyire általános kérdése ez már a szovjet társadalomnak. Hány regény foglalkozik hasonló témával! Leonov érdekes lélektani képet fest róla, ábrázolása gyakran szatírába csapva át.

Közben persze, a hősök tudományos vitái során, nem egyszer adódik alkalom ismertetni és elmondani, tüzesen védeni az író és Vihrov közös nagy szerelmét: az erdőt. Itt, ezekben a részekben néhány nagyon szép természetleírással remekel Leonov.

A fiatalok ábrázolásában és megformálásában azonban Leonov már nem tudta elkerülni a szovjet regény immár örök kérdésévé vált sematizmust. Ideálisnak mutatja be őket, felruházva mindazokkal az emberi erényekkel, amelyeket a pedagógusok szoktak kitűzni a szocialista társadalom emberének tulajdonságaiként. Ábrázolása itt ha-

misszá válik, ezekben a részekben nem éri el írói ábrázolásának Vihrovban és Gracianszkijban elért magaslatait. Obulusait neki is le kellett adnia a szocialista realizmus őrizőinek.

Vannak részletek ebben a regényben, amelyek Dosztojevszkij tollára méltók. Ilyen például az a jelenet, amikor Polja a légitámadás alatt az óvóhelyen összekerül Gracianszkijjal és amíg kinn a bombák vihara tombol, Polja lelkében is vihar dúl. Ez a két pokol így együtt szép lélekelemző munka, Leonov megcsillantja benne igazi írói természetét: a nagyszerű lélekábrázolást.

Egészében azonban nem kiegyensúlyozott alkotás. A gyöngébb részekben is ott van ugyan az író keze nyoma a legtöbb hőst és az eseményeket azonban sokszor nem a jellemek viszik tovább, hanem a véletlenek, amelyeknek oly nagy a szerepük ebben a regényben, és amelyek őszintén szólva, a régi eposzok minden bonyodalját megoldó deus ex machinájára emlékeztetnek. De ez már bizonyos mértékben kortünet is, csak Leonovnál még élesebben kiütözik.

És ezzel vált a regény, olvasmányosságá mellett, erényeivel és hibáival együtt kortünetté és egy irodalom jellegzetes termékévé szemünkben.

Olvásás közben

Szabó Pál újabb regényeiről

Juhász Géza

A magyar irodalom felszabadulás utáni fejlődéséről igen hiányos ismeretei vannak a jugoszláv magyar olvasóknak, s ezért most a behozatal folytán egyszerre megismerkedett könyvpiacra nem egykönnyen tud tájékozódni. Az elmúlt tizenegynéhány esztendő alatt

sok új név feltűnt a magyar irodalomban, de a régi, ismert nevek mellett is sok az új, ismeretlen mű címe. Olvasóinkat pedig egyaránt érdeklik az új nevek és az új művek is.

Szabó Pál azok közé tartozik, akiket háború előtti könyveikből jól ismer a